

THEMA VERKENNING

Martelaren

- hoe hebben ze het volgehouden? -

H. Veldman

In de geschiedenis van de kerk komen we hen steevast tegen: christenen die in aanvaring kwamen met overheden en medemensen - en die hun leven verloren in een Romeinse arena of aan een Spaans-rooms galg. Een bijna onafzienbare rij: met de onverschrokken bisschop Polycarpus tot voorbij de blijmoedige dominee Guido de Brès.

We zijn hen 'martelaren' gaan noemen - afgeleid van het Griekse 'martus' en het Latijnse 'martyr', wat men vertaalt als 'getuige'. Daarmee wordt dus aangegeven dat de slachtoffers in de eerste plaats om hun 'martyrium', d.w.z. hun 'getuigenis' waren gedood. Het geloofsgetuigenis van het enige reddende Evangelie door Jezus Christus. Martelaren - bloedgetuigen.

Bloedgetuigen

Die exclusieve geloofsopvatting van 'alleen maar heil door Jezus Christus' gaf in het Romeinse rijk ergernis: wat verbeeldden deze lieden zich wel? En deze aanstoot groeide uit tot haat. Het kwam meer dan eens tot een exclusief proces tegen deze 'eenkennige' christenen. Het einde was de 'exclusie', het uitgestoten worden. Eerst werden ze bespot en afgetuigd met gesels, en als het niet hielp, aan een kruis genageld of op gloeiende ijzers langzaam geroosterd. En anders de martelgang naar leeuwen en luipaarden. Zelig, vinden mensen van deze tijd dit. Dat ze het zover hebben laten komen... Ja, maar wie hebben het zover laten komen?

Het wordt ons moderne mensen helemaal te machtig, als we vernemen dat verscheidene martelaren psychisch ongebroken hun laatste gang maakten. Ze zongen erbij! Hoe konden ze het bedenken?! Waar haalden ze de moed en de kracht vandaan om tot hun laatste snik te getuigen?

De martelaar sterft in zijn martyrium! Bloedgetuige - dus wel heel letterlijk. Maar waarom? Allerlei vragen komen bij ons op. Vanwaar die haat? Vanwaar zo'n wreedheid? En ook: vanwaar die geloofsmoed? Maar dan ook: hoe gaan wij er vandaag mee om - kunnen christenen op de drempel van de eenentwintigste eeuw ook nog zoiets verwachten? Waar moeten wij ons op voorbereiden?

Christenen asociaal?

In het Romeinse rijk hebben de vervolgingen - met soms langdurige onderbrekingen - geduurd tot begin vierde eeuw. Toen kwam keizer Constantijn de Grote aan de macht en hij stelde onmiddellijk een 'tolerantie-edict' in, waarbij het niet meer was toegestaan christenen vanwege hun geloof te vervolgen. Het christendom was nu een 'geoorloofde godsdienst' (313). De vreugde hierover was bijzonder groot, want nog maar kort tevoren had de vorige Romeinse (heidense) keizer de katholieke kerk hevig vervolgd: verwoesting van kerken, verbranding van bijbels, offerdwang (aan heidense afgoden). Het aantal martelaren steeg schrikbarend. Maar ook waren er - en daarbij willen we met enige nadruk de vinger leggen - veel ontrouwe christenen! Afvalligen ('lapsi'), zij die wél offerden of een verklaring daaromtrent kochten (om maar van de druk af te komen). Niet iedereen had de moed om nog langer voor het algemeen christelijk geloof uit te komen - 'even een tijdje niet', zo moeten velen gedacht hebben. We horen later ook hoe moeilijk de kerk het vond om deze christenen weer op te nemen in haar midden.

Nu was het intussen wel erg wat 'men' vond van de christenen: zij waren immers in de ogen van hun medemensen asociaal! Zij stonden met hun geloof buiten de 'normale orde'. Zij stonden negatief tegenover de 'goden' van het Rijk en daarmee kritisch tegenover de 'grondslagen van de samenleving'. Ze waren dus fundamenteel gevaarlijk. Verbrekers van de rijkseenheid. En dan kwamen daar nog overheen de roddelpraatjes over kinderoffers en andere kannibalistische feesten. Immers men hoorde het toch: 'Neemt, eet, dit is mijn lichaam'...

Intimidatie

Nu waren de gerechtelijke processen tegen christenen niet bij voorbaat bedoeld om hen ter dood te veroordelen. Nee, men wilde hen veeleer intimideren. Hen van hun exclusieve opvattingen afhelpen. Door redenering en overreding moesten ze weer 'gewoon in de pas lopen' met de andere staatsburgers! Hoe vaak zal zoiets - ook vandaag - gelden als argument om zich aan te passen aan 'de heersende gewoonten'?

De maatschappelijke druk moeten we bepaald niet onderschatten. Een mens is nu eenmaal een wezen dat zich regelmatig aanpast aan zijn (nieuwe) omstandigheden. Dat je het gevaar loopt een knieval te maken voor de moderne goden van je

eigen tijd, is buiten kijf. Maar wanneer mag je echt niet verder?

Hoe houden ze het vol?

Van hen die de marteldood moesten ondergaan, lezen we vaak dat ze tot het einde toe bleven getuigen van hun geloof in Christus. Is dat hun kracht geweest in hun lijden? Was het niet veel meer de Geest-kracht van God? Verbonden aan de opdracht: En gij zult mijn getuigen zijn! Zo wisten ze zich in hun donkerste uren verbonden met de Heer der Kerk. Ze leefden eigenlijk al lang in het licht van Gods Rijk. En al vroegtijdig waren ze gewaarschuwd door Christus zelf: 'Een knecht staat niet boven zijn heer...' En daarbij: 'In de wereld lijdt gij verdrukking.' Ze waren niet meer van hun Heiland los te wrikken. Zo gingen ze met blijdschap de dood tegemoet.

Voor hen die het meemaakten, was zoiets ongelooflijk! Het moet hen tot bezinning hebben gebracht! Veel toeschouwers moeten wel met respect over de martelaren hebben gesproken. En misschien is het wel meer dan eens werkelijkheid geworden wat men vaak van de christen-advocaat Tertullianus citeert: *Het bloed der martelaren is een zaad!*

Sommige medechristenen deden een stap te ver: ze gingen over tot martelarenverering; ze maakten hen tot heiligen. De sterfdag van de martelaar werd voortaan gevierd als zijn of haar 'geboortedag voor het Koninkrijk Gods'. Van martelaren mocht je verwachten dat die hun voorbede voor jou gingen doen bij God de Vader. Van martelaren moest je eigenlijk wel een relikwie bezitten. Begrijpelijk?

Enkele christenen waren zelfs uit op martelaarschap. Bisschop Ignatius van Antiochië verlangde ernaar te sterven voor zijn Heiland. Hij wenste geen hulp van medechristenen om bevrijd te worden van de Romeinse rechters. Hij schreef: 'Het beste wat u mij kunt geven, is dat ik aan God word geofferd... Laat mij toch voedsel voor de wilde dieren zijn.'

Zo is het ook gebeurd. Al maken wij de kanttekening dat deze dood niet per se had gehoeven.

Guido de Brès

Ook in de zestiende eeuw is de kerk fel vervolgd. We beschikken over een groot aantal verslagen van de executies van de martelaren uit die eeuw. Een voorbeeld van een bijzonder getuigenis is ons bewaard gebleven over Guido de Brès, de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Hij stierf als martelaar op 31 mei 1567 aan de galg te Valenciennes - samen met zijn collega Pérégrin de la Grange. Er wordt het volgende van hen geschreven:

'Kort nadat zij opgestaan waren, betrad de heer Guy (de Brès) het voorplein om al de andere gevangenen te groeten. En terwijl hij hun zijn vreugde betuigde, sprak hij tot hen op deze wijze: Mijn broeders, ik ben heden ter dood veroordeeld om de leer van de Zoon van God: Hij zij hiervoor geprezen. Ik ben er zeer blij om. Ik had nooit gedacht, dat God mij zulk een eer zou bewijzen. Ik voel mijn aangezicht zwellen van genade die God meer en meer op mij laat neerdalen. En ik word van minuut tot minuut gesterkt. Mijn hart springt op van vreugde in mijn binnenste.'

Evenzo sprak zijn collega De la Grange. Hoe wonderlijk! En - nota bene! - tot onderaan de galg hielden ze hun geloofsgenoten voor, dat ze eerbied voor de overheid moesten hebben!

Hun rotsvaste geloofsovertuiging dwingt respect af - helemaal als we beseffen dat iemand als De Brès een vrouw met vijf jonge kinderen naliet. Zijn afscheidsbrief aan hen is een voorbeeld van ontroerende blijdschap en christelijke vroomheid. De Brès schreef o.a.: 'Ik ben vrolijk en mijn hart is opgewekt: mij ontbreekt niets in mijn droefenissen.' En ook: 'Ik ga u voor en op de tijd dat het de Here behaagt, zult gij mij volgen.'

Wat een geloofszekerheid - om jaloers op te worden!

Besprekingspunten:

1. Het is opvallend dat het woord 'martelaar' in de oude talen zo nauw verwant is aan het woord 'getuige'. Wat zegt ons dat? En waardoor ligt die verwantschap vandaag niet meer zo voor de hand? Merkt u vandaag trouwens wel weer iets van een hernieuwde relatie tussen beide woorden?
2. Christenen hebben - als het goed is - een sterk besef van de door God gestelde 'antithese'. Dat betrof ook de keizerverering in het Romeinse rijk (de keizer als God en Heiland). Maar hoe kan het dan dat zij de keizer toch de hem toekomende eer bewezen?
3. Waarom geeft het te denken dat iemand als bisschop Ignatius van Antiochië zo sterk het martelaarschap zocht?
4. Guido de Brès schreef de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Hoe blijkt ook uit dat geloofsdocument zijn christelijke visie op de overheid en zijn sterke verwachting van het Rijk van God?
5. De tekst van dit artikel eindigt met de woorden 'om jaloers op te worden!'; bent u het daarmee eens of zou u de tekst anders willen beëindigen? Waarom?
6. Wat denken wij van martelaarschap? Worden we er vandaag nog toe geroepen?

Literatuur:

1. J.N. Bremmer en J. den Boeft, *Martelaren van de oude kerk - bewaarde documenten van de christenvervolging tot circa 300 na Christus*, Kampen 1988.
2. Th. Delleman, *Het martelaarschap van Guido de Brès, minister des Goddelijken Woords in de Nederlanden*, 's-Gravenhage z.j.
3. Verder kan men in de leer- en handboeken van de kerkgeschiedenis veel gegevens vinden omtrent de vervolgingen die de kerk in de loop der eeuwen heeft getroffen.